ГІСТЬ З КАНАДИ

Саме перед північчю станув поїзд у чудовій наддністрянській околиці, освіченій повним місяцем. З вагонів вийшло кілька заспаних жидів і жидівок і якийсь чоловік з малою скринькою в руках. Коли б судити єго по одежі, можна би здогадуватися, що се якийсь підпанок, але по тяжкім ході, великих руках і згорбленій постаті зараз було пізнати, що се перебраний мужик або робітник. Тілько віку не можна було вичитати з єго зімнятого і, певно, зо три тижні не митого та не бритого лиця; міг мати тридцять або й більше літ.

Він вийшов з двірця на дорогу і зараз скрутив на пасовисько на стежку, що з високого горба вела стрімко вниз в село Д. Тут не мав, видко, охоти пристанути хоч на хвилину, щоби подивитися з гори, як гарно виглядало село в долині, як біліли хати між садами, як блистів до місяця широкий і глибокий Дністер, як легенька срібна мрака покривала лози і високі зелені береги; він спішився або був зовсім нечулий на красу природи.

Тілько в селі, коли зайшов в одну бічну уличку, станув і почав розглядатися. Яких п'ятдесят кроків перед ним стояла хата з господарськими будинками, по тім боці улиці знову хата, а далі під горбом між деревами було вже темно і сумно: світло місяця туди не сягало.

І в хатах і надворі все спало.

Простоявши хвилину, подорожній підійшов крадьки під вікна найближчої хати і заглянув у мале віконце, н ічого не побачив, ані не почув. Тоді поклав скриньку на землю, вхопив за рами віконця і силувався відчинити. Не йшло. Вкінці з пересердям вдарив ліктем в шибку, розбите скло задзвеніло, і в хаті скрикнув хтось: "Господи!"

— Відчиняй! — приказав подорожній гнівно.

— Хто ж там? — спитав перестрашений жіночий голос з хати.

— Се я, Яків! Твій чоловік!

— Ай, господи! Яків! Я зараз! Тілько світло засвічу! Блиснула невеличка лампа в хаті, а по хвилі відчинилися

й двері. Яків увійшов зі скринькою в хату.

Ані не звітався з жінкою, ані не сказав доброго слова, тілько розглядався хвилину по хаті, потім сів на лавці і сердито глянув на жінку, котра не знала, чи має тішитися, чи смутитися, так її зараз ся перша хвилина прибила.

— Ти нащо шибку вибив? — спитала несміливо.

Яків не відповів на се питання, тілько від себе спитався:

— Дитини нема?

— Адже вмерла зараз в першім році, як ти поїхав! Я тобі писала.

— А друга де?

— Яка друга? Адже другої в нас не було!

— В нас не було, але в тебе найшлася! — гримнув Яків гнівно.— Я все знаю. Я там, за морем, уже три роки працюю як ніч, так день, а ти тут з іншими водишся! Кажи, де дитина?!

Молодиця, спрацьована і втомлена, але з лиця доволі гарна, поправила собі хустку на голові і блиснула гнівно карими очима.

— Ніякої другої дитини не було і нема! Коли не віриш,— шукай! — відповіла твердо.

Яків встав з лавки.

— Ти ще пискуєш! А з сусідом Вербовим що? Ти гадаєш, я не знаю?! Мені писали!

— Неправда! неправда! — скричала налякана молодиця і повернулася до дверей, мовби хотіла утікати.— Присягаю богу, що неправда!

В тій хвилі прискочив до неї чоловік і з цілої сили вдарив її кулаком в плечі, потім ухопив за рукав, здер хустку з голови і почав бити, де попало. Жінка кричала і вирівалася з рук чоловіка, але він тримав єї одною рукою, як кліщами, а другою бив без милосердя.

— Рятуйте! рятуйте! — кричала она, упавши на землю. Відчинилися сінешні і хатні двері і на порозі станув

дужий мужик, сусід Вербовий, з колом в руці.

— Се що за розбій поночі? — скрикнув він.— А! то ти, Яків? Так з жінкою вітаєшся?! Людям спати не даєш?

Відложив кіл набік і оп'янілого з гніву Якова одним замахом відірвав від жінки і кинув у другий кут хати так сильно, що той аж головою тяжку лаву посунув далі.

— Се що за поведенція?! — крикнув ще і, розставивши ноги, як до борби, станув над Яковом, готовий кождої хвилини почастували єго ще краще.

Яків справді зірвався з землі і замахнувся на Вербового. Той вхопив єго за обі руки, скрутив їх так, що аж затріщали, і силоміць посадив напасника на лаву під вікном.

— Сиди і не рушся! Кажи, чого тобі треба? Якої напасті шукаєш собі?

— То ти до моєї жінки... і ще мене б'єш! — хрипів з лютості Яків, силуючись вирватися з медвежих рук сусіда.

На сі слова сусід відповів таким тяжким поличником, що Яків аж на лаву похилився.

^— Не бреши, песій сину! — наказував Вербовий.— Три роки сидиш там у Канаді, до жінки ані слова не напишеш, ані зломаного грейцара не пришлеш,— она ту бідує, ради собі не годна дати, а ти щойно приїхав — і зараз до бійки! То се твої долари з Канади!

— Най з другими не водиться! — боронився Яків і по голосі єго було пізнати, що чувся переможеним.

— З ким?!

— Адже з тобою першим! Мені писали до Канади! Ляснув другий поличник, і лице Якова почервоніло

та почало пухнути.

— Хто писав? — спитав Вербовий.

— Підлужний писав!

— Не бреши! Він неписьменний.

— Він підписаний на листі! Хтось за него писав.

— Добре! Зараз єго спитаємо! Ходи!

Під час сеї лютої пересправи збита молодиця заводила коло печі, мов по покійнім:

— Така мені заплата за мою працю гіреньку... що я єму і клаптика землі не продала... що я собі рук і ніг не чую... За три роки аби гріш прислав, аби добре слово написав... нічого! То інші чоловіки гроші посилають, суми привозять, а він кулаки...

— Не плачте, сусідо,— потішив єї Вербовий, випихаючи єї чоловіка у сіни,— ми зараз сюди вернемося.

І силою потяг Якова за руку надвір та у темну вулицю під горб.

За ними вийшла молодиця на дорогу. Ту стояла вже жінка Вербового, збуджена криком і бійкою.

— Сусідонько, кумонько, ненько моя! — стала молодиця жалуватися. — Чи чували ви таке? З-за моря приїхав, аби мене набити запусто, задурно! Мені за три роки зломаного гроша не прислав, а сотки видав на дорогу, аби мене сам міг набити.

Сусіда почала її втихомирювати, она притихла і лише хлипала, як дитина, спершися о ворота.

Минуло добрих кілька хвилин, і в темній вулиці під горбом залунав такий сильний поличник, мов великий батіг ляснув.

— То ти аж з Канади приїхав напасті собі шукати?! — кричав там Підлужний так, що кожде слово єго здалека було чути.

— Хто ж писав?! — боронився Яків уже зовсім м'яким голосом.

— А мене то що обходить?! Маєш лист, то шукай собі писаря! А людей не займай, волоцюго світовий! Перебрався і гадає, що вже пан...

— Іди спати! — радив Вербовий.— І людям дай спати, бо завтра робуча днина! — А жінки не бий, бо ще раз прийду до тебе.

Оба сусіди відвели Якова до єго хати.

— Що ж? Будеш спати, чи маємо тебе пильнувати? — спитався ще Вербовий.

— Не треба! — відповів Яків, зайшов до хати, взяв свою скриньку і вийшов знову надвір.

Сусіди дивилися, що він загадує робити. Не промовивши до нікого ані слова, гість з Канади пішов вуличкою на дорогу і там на скруті зник.

— Я побіжу за ним! — промовила жінка.

— Хочеш смерті пожити,— спитав її Вербовий.

— Дайте спокій, кумо! — радила сусідка Вербова. Жінка послухала. Довго стояли ще всі на дорозі і обговорювали сю нічну пригоду.

Тим часом Яків вертав горбом і пасовиськом на дворець залізниці. В одній руці ніс скриньку, а другою мацав себе по тварі. Она спухла і пашіла, а в голові шуміло, як у млині. Під капелюхом найшов великий гудзь у волоссі від удару об лавку. Язиком зміркував, що оден зуб хилитався. В боці чув біль — від чого, не міг здогадатися.

Сумний прийшов на перон, поклав скриньку на лавку і сам усів. Думав-думав, потім вийняв із скриньки фляшку горівки, потягнув здорово — і знову задумався.

У такій задумі застав єго знакомий залізничний по-слугач, родом з того самого села, що й Яків. Він приглядався єму кілька разів і не пізнавав.

— Яків чи не Яків? — спитав нарешті.— З Канади?

— Yes! 1 — відповів Яків.

— Додому?

— No!2

Більше англійських слів Яків не привіз з Америки і тому далі говорив по-своєму:

— Я лише так, на кілька годин, приїхав з Канади, аби жінці пригадати, що має чоловіка. Чи в неї була яка друга дитина, чи ні?

— Ні! Я би чув щось.

1 Так! (Англ.)

2 Ні! (Англ.)

— Але я таки набив її, най знає! Три роки... міркуйте! Одну жінку мати та й тій розпуст дати? Три тижні їхав. Приїхав, набив і вертаю до Канади. Триста корон видав і ще вдруге тілько видам, але най знає!

— Та за що ви її били?

— Аби з іншими не водилася.

— Она ж не водиться!

— Говоріть своє! Я знаю... мені писали... Врешті водиться, чи не водиться, я набив, аби мала науку до того часу, як верну. Yes!

— Але чогось і ви, Якове, запухли! — замітив слуга, придивившися.— Чи то ви, може, в Канаді так підгодувалися?

— Вступися, юдо! — відповів Яків сердито.— Не зачіпай мене!

Слуга справді вступився, бо з п'яним не було розмови.

Яків чекав ще з годину на самоті. Потім купив білет, всів до поїзда, що над'їхав, перевернувся на лаві і захропів, як по парні.

Сповнивши свій подружній обов'язок, він вертав знову до Канади... Хто написав лист, се вже єго не журило.

1913